

Дігтяр Н.,
доктор філософії,
завідувач кафедри образотворчого
та декоративно-прикладного мистецтва,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»,
(м. Полтава)

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Російсько-українська війна призвела до великих людських втрат, переміщень, стресів та потрясінь, постійного страху людини за себе, своїх близьких. Складність життя в нових умовах сьогодні стосується не тільки переміщених осіб, хоча їх в першу чергу, війна актуалізувала у всіх громадян України потребу зміни усталеного способу життя, вироблення засобів протидії травмуючих факторів, пошуку успішних стратегій допомоги вимушеним переселенцям соціалізуватися в нових умовах, подолати негативні наслідки війни.

Війна вимагає великих витрат та організаційних зусиль усіх гілок влади, місцевого самоврядування, які не завжди є достатньо ефективними. За цих умов виявилися кращі риси ментальності українців – чимало громадян, різні інституції, окремі громадські організації та релігійні громади взяли переселенців під свою опіку.

Поряд із вирішенням численних соціально-побутових проблем не менш вагомою стала й активна соціалізація переселенців у місцях їх теперішнього проживання. Життя в новому етносередовищі, сприйняття для деяких громадян нових цінностей, почуттів та переконань, що домінують серед місцевого населення, розвиток суспільної активності переміщених осіб відбуваються в різних регіонах по-різному. Даються взнаки тривале зомбування російськими засобами масової інформації, штучно сформовані роками негативні стереотипи, які призводять до того, що більшість внутрішньо переміщених осіб не активні у

житті нової громади, замкнені, безпорадні, з низькою самооцінкою, тривогою за майбутнє, з невимпаканим горем, з очікуванням поганого, страхом перед змінами, відчуттям безпорадності і незахищеності або гніву та агресії.

Саме мистецтво, яке покликане гармонізувати внутрішній світ, допомагає відновити душевну рівновагу, сприяє соціалізації людини в умовах війни. Спілкування з творами мистецтва допомагає зняти напругу, стрес, вивільнитися від тривоги, позбутися депресії. Сила художнього твору в невимушеності впливу і особливій довірливій задушевності як здатності проникати в найпотаємніші куточки людської душі, породжуючи особливий стан свободи, який можна назвати «світлою свободою духу», дає заряд на все життя. Людина в мистецтві не стільки вчиться, скільки самоутверджується, виявляючи свою неповторність, оригінальність і самобутність, не стільки підкоряючись непорушним нормам і правилам, скільки навчаючись володіти собою, соціалізуватися у суспільстві [3, с.20].

Соціалізація – процес засвоєння і подальшого розвитку індивідом соціокультурного досвіду – трудових навиків, знань, норм, цінностей, включення індивіда в систему соціальних зв'язків і формування в нього соціальних якостей. При цьому передача соціального досвіду, навчання типовим формам і способам діяльності здійснюється завдяки вихованню та впливові зовнішнього соціального середовища. Це процес розвитку людини від індивідуального до соціального під безпосереднім чи опосередкованим впливом таких факторів соціального середовища, як сукупність ролей і соціальних статусів, соціальні спільноти, в межах яких індивід може реалізувати певні соціальні ролі й набути конкретного статусу; система соціальних цінностей і норм, які домінують у суспільстві й унаслідуються молодшими поколіннями від старших; соціальні інститути, що забезпечують виробництво й відтворення культурних зразків, норм і цінностей та сприяють їх передачі й засвоєнню тощо [2, с. 187].

Завдяки соціалізації людина залучається до суспільства, засвоюючи звичаї, традиції і норми певної соціальної спільноти, відповідні способи

мислення, властиві даній культурі, взірці поведінки, форми раціональності та чуттєвості.

Аналіз поняття соціалізації особистості, свідчить, що сутнісними ознаками соціалізації є: процес впливу соціального середовища на індивіда, передавання культурного досвіду, адаптація до соціальних умов, цілеспрямоване формування колективістських якостей. Слід зауважити, що процес соціалізації особистості уявляє собою поєднання трьох компонентів:

1) засвоєння соціальних норм, досвіду, цінностей, ролей, зв'язків, зразків поведінки тощо;

2) їх відтворення завдяки власній активності;

3) створення нового в соціальному середовищі.

І якщо спілкування з образотворчим мистецтвом загалом сприяє формуванню перших двох компонентів, то саме народне мистецтво, багато різновидів якого можна швидко освоїти на практиці, допомагає не тільки прожити свої страхи і травми, пробудити і розвинути почуття національної і власної гідності, а й завдяки своїм не складним у виконанні формам і засобами відтворення дійсності творчо реалізуватися.

Народне декоративно-прикладне мистецтво внаслідок своєї специфіки покликане внести в життя момент гри; прикрасити, розважити, формувати світогляд людини через ті естетичні почуття, які народжуються в людини від практичного користування художніми речами, від споглядання їх як частини природи і навколишньої реальної дійсності [1, с.53].

Світ декоративних образів, світ яскравих кольорів, простих і доступних форм творів народного мистецтва захоплює людей, одухотворює їх, підносить до стану натхнення, створюючи тим самим психологічний комфорт. Це перший етап «діалогу» з красою. Подальше глибоке спілкування зі світом народного мистецтва активізує людські емоції, викликає до життя творчу уяву стимулює фантазію, пробуджує художнє відчуття, формує елементи образного мислення.

Виготовлення та використання різноманітних предметів побуту створених власними руками може допомогти як створити затишок на новому

місці, відновити відчуття свого домашнього затишку. Це може мати позитивний вплив на психологічний стан людей і сприяти їх соціалізації.

Виготовлення виробів народного мистецтва часто відбувається у формі спільних груп або громадських майстерень. Майстер-класи, мистецькі зустрічі, творчі майстерні на яких переселенці мають змогу освоїти різновиди народного декоративно-прикладного мистецтва створюють можливість для спілкування, співпраці та обміну знаннями та емоціями між людьми.

Наприклад, з глини можна зліпити руками тарілки, свічники, фігурки, підставки для аромасвічки тощо, такі заняття з використовують в психотерапії при втраті близької людини, при роботі з такими почуттями як почуття провини, пригніченості, агресії, стресі і різних психічних розладах. Глина – унікальний пластичний матеріал, тому, використовуючи нескладні технологічні прийоми можна моделювати світ і своє уявлення про нього в просторово-пластичних образах.

Не можна оминати такий вид народного малювання як малярство на склі. Засобами народного малярства на склі є графічна та живописна лінія (чітка, окреслена, або плавна, невизначена), штрихи – рискування, спектральні, яскраві кольори, наявність традиційної сюжетно-композиційної основи твору, використання художніх прийомів народного малювання на склі. Техніка малювання є досить простою. Спочатку на скло наносять чорною фарбою або тушшю контур зображення. Це можна зробити пером або пензлем, тонким чи товстим – для більшої виразності. Так обводяться головні деталі композиції. Після висихання основних ліній промальовуються дрібні деталі і елементи декору. На майстер-класах по опануванню цією технікою можна запропонувати працювати темперними фарбами або гуашшю змішаною з клеєм ПВА.

Соломоплетіння, лозоплетіння, вибійка, декоративний розпис, писанкарство, вишивка, бісероплетіння, ткацтво, створення ляльок-мотанок мають свої унікальні і прості засоби позитивного впливу на психоемоційний стан людини, а отже їх варто використовувати з метою соціалізації людини.

Слід зауважити, що народне мистецтво допомагає адаптуватися,

соціалізуватися людині і за межами України. Майстер-класи з навчання різних видів народного декоративно-прикладного мистецтва, які проводять українці без перебільшення по всьому світу знайомлять іноземців з українською культурою, допомагають соціальній інтеграції переселенців в новому для них середовищі. Самодіяльна творчість майстрині Ольги Откидач, яка навчилася мистецтву мотання ляльок у викладачів нашої кафедри і тікаючи зі своєю сім'єю від війни у Польщу – навчила поляків мотати ляльки, вже має кілька власних персональних творчих виставок, успішно продає ляльки і пересилає виручені гроші на потреби Збройним силам України. Звісно, процес соціалізації довготривалий в часі, відбувається протягом багатьох років і тому зараз ми можемо мати справу з соціальною адаптацією як першим кроком до соціалізації особистості.

Отже, підсумовуючи, варто наголосити, що народне мистецтво виявляється потужним інструментом у соціалізації та відновленні людини в умовах війни. Його можна використовувати для забезпечення психологічної підтримки та сприяння соціальній інтеграції. Подальші дослідження та ініціативи в цьому напрямку можуть допомогти впровадженню різновидів народного мистецтва як ефективного інструменту підтримки наприклад, людей різного віку, людей з інвалідністю, що пережили воєнний конфлікт.

Список використаної літератури

1. Савицька О.В., Співак Л.М. Етнопсихологія. Київ: Каравела. 2011. С. 50–57.
2. Ходорчук А. Я. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посіб. для підвищення кваліфікації працівників соц. служб для молоді. 4-а ч. / За ред. доц. А. Я. Ходорчук. Київ: ДЦССМ, 2003. 272 с.
3. Яновський М.І. Психологічний вплив мистецтва на людину. Практична психологія та соціальна робота. 2005. № 4. С. 19–22.